

केंद्र शासन पुरस्कृत किमान आधारभूत दराने गौण वनोपज विपणन आणि व्यवस्थापन योजना राबविणे तसेच राज्य व जिल्हास्तरीय समन्वयन व संनियंत्रण समिती गठीत करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : एमएफपी-१६१४/प्र.क्र.८२/का.३
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
विस्तार भवन, मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक- ०७ डिसेंबर, २०१७.

वाचा:-

- १) केंद्र शासनाचे क्र. F.No. २/१९/२०१३-CP&R दि. १५.०१.२०१४ रोजीचे पत्र
- २) केंद्र शासनाच्या जनजाती कार्य मंत्रालयाचे पत्र क्रमांक- २/१९/२०१३-सीपी अँड आर, दि.२५/१/२०१४.
- ३) केंद्र शासनाच्या जनजाती कार्य मंत्रालयाचे पत्र क्रमांक- २/२१/२०१३-सीपी अँड आर, दि.२४/३/२०१४.
- ४) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक यांचे पत्र क्र.- आविम/विप/गौणवनउपज/७७८/१४/नाशिक, दि.१६/०६/२०१४.
- ५) भारतीय जनजातीय सहकारी विपणन विकास संघ मर्या., यांचे दिनांक २.०९.२०१७ रोजीचे पत्र
- ६) भारतीय जनजातीय सहकारी विपणन विकास संघ मर्या., यांचे दिनांक १९.०९.२०१७ रोजीचे पत्र
- ७) भारतीय जनजातीय सहकारी विपणन विकास संघ मर्या., यांचे दिनांक २७.०९.२०१७ रोजीचे पत्र
- ८) मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली दिनांक २३.१०.२०१७ रोजीच्या बैठकीचे कार्यवृत्त

प्रस्तावना:-

गौण वनोपज खरेदी विक्रीबाबत "Mechanism for marketing of Minor Forest Produce (MFP) through Minimum Support Price (MSP) and development of value chain for MFP" ही योजना केंद्र शासनाने कार्यान्वित केली आहे. भारतीय राज्यघटनेच्या पाचव्या अनुसूचीत नमूद केलेल्या अनुसूचित क्षेत्रातील अनुसूचित जमातींकरिता व त्या क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात प्राप्त होणाऱ्या २४ गौण वनोपजांकरिता (MFP) ही योजना राबविण्यात येणार आहे. सदर योजना राज्यस्तरावर संदर्भ क्रमांक १ च्या केंद्र शासनाच्या पत्रामधील मार्गदर्शन सुचनेनुसार राबवली जात आहे.

अनुसूचित क्षेत्रामधील गौण वनोपज गोळा करणाऱ्यांना किमान आधारभूत किंमतीद्वारे (Minimum Support Price) वाजवी मोबदला व आवश्यक पायाभूत सुविधा उपलब्ध करणे तसेच सामाजिक सुरक्षेची खात्री देणे हे या योजनेचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. भारतीय जनजातीय सहकारी विपणन विकास संघ मर्यादित (भारत सरकार) (ट्रायफेड) कडून उपलब्ध होणाऱ्या सूचना/माहितीद्वारे निवड केलेल्या गौण वनोपजाची आधारभूत किंमत ठरविण्यात आली असून या आधारभूत किंमतीचे दर तीन वर्षांनी पुनर्विलोकन करण्यात येणार आहे.

सदर गौण वनोपज योजना हंगाम २०१३-१४ पासून सुरु करण्यात आली असून १२ व्या पंचवार्षिक योजना (सन २०१२ ते २०१७) कालावधीत सदर योजना सुरु ठेवण्यास मंजूरी देण्यात आलेली आहे. त्यानंतर योजनेचे मुल्यमापन करून योजना सुरु ठेवण्याबाबत निर्णय झाला असून केंद्र शासन व महाराष्ट्र शासनाचा दि. २५.०९.२०१७ रोजी ही योजना राबविण्यासंदर्भात सामंजस्य करार झालेला आहे. फिरत्या निधीच्या स्वरूपामधील खेळत्या भाग भांडवल व पायाभूत सुविधासाठी निधी या योजनेद्वारे उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. त्याद्वारे केंद्र शासनाचा ७५% व राज्य शासनाचा २५% वित्तीय सहभाग निश्चित करण्यात आलेला आहे. सदर योजनेत होणारा संभाव्य तोटादेखील ७५ : २५ या प्रमाणात अनुक्रमे केंद्र व राज्य शासन यांच्यात विभागला जाणार आहे. जनजाती मंत्रालय, भारत सरकार यांना या योजनेचे कार्यान्वयन करण्यासाठी नोडल मंत्रालय म्हणून तसेच ट्रायफेड, नवी दिल्ली यांना नोडल एजन्सी म्हणून जाहीर करण्यात आलेले आहे.

राज्य शासनावर या योजनेची अंमलबजावणी, पर्यवेक्षण व संनियंत्रण करण्याची जबाबदारी सोपविली आहे. त्यानुषंगाने, मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली दि. २३.१०.२०१७ रोजी सुकाणू समितीची बैठक संपन्न झाली. सदर बैठकीत केंद्र शासन नियुक्ती नोडल एजन्सी ट्रायफेड व राज्य शासन यांच्यातील सामंजस्य करारच्या अनुषंगाने कनव्हर्जन्स पद्धतीने महिला आर्थिक विकास महामंडळ, उमेद (एम.एस.आर.एल.एम.), वन विभाग, कृषी विभाग इत्यादींच्या मदतीने गौण वनोपज खरेदी, प्राथमिक व द्वितीय प्रक्रिया, ब्रँडिंग व विक्री करण्याचे नियोजनाबाबत निर्णय घेण्यात आला. महिला आर्थिक विकास महामंडळ व उमेद यांनी निकष निश्चित करून गांव पातळीवरील स्वयंसहायता बचत गटांची निवड करणे, या संस्थांचे मॅपिंग करणे, आदिवासी विकास महामंडळामार्फत सदर संस्थांना प्रशिक्षण देणे तसेच खरेदी-साठवणुक-प्रक्रिया-विक्री याचे व्यवस्थापन करण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनानुसार राज्य स्तरावर मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली व जिल्हास्तरावर जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समन्वयन व संनियंत्रण समिती स्थापन करण्याची तसेच महाराष्ट्र राज्याचा नोडल विभाग म्हणून आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई व राज्यस्तरावरील अंमलबजावणी संस्था म्हणून महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक यांची नेमणूक करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

१) केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार किमान आधारभूत किंमतीद्वारे गौण वनोपजाच्या विपणन आणि व्यवस्थापनासाठी महाराष्ट्र राज्याचा नोडल विभाग म्हणून आदिवासी विकास विभाग तर महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक यांना राज्य एजन्सी म्हणून मान्यता देण्यात येत आहे.

२. केंद्र शासनाच्या गौण वनोपज विपणन योजनेच्या समन्वय व संनियंत्रणासाठी राज्य स्तरीय समिती आणि जिल्हास्तरीय समिती स्थापन करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे राज्यस्तरीय समिती (SLCMC) व जिल्हास्तरीय समिती (DLCMC) स्थापन करण्यात येत आहेत.:-

राज्यस्तरीय समिती (SLCMC) :-

१) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य	-	अध्यक्ष
२) मा.प्रधान सचिव, आदिवासी विकास	-	सदस्य
३) मा. सचिव (वने), महसूल व वन विभाग	-	सदस्य .
४) मा. सचिव ग्रामविकास विभाग	-	सदस्य
५) विभागीय व्यवस्थापक, ट्रायफेड, नवी मुंबई, मुंबई	-	सदस्य
६) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक.	-	सदस्य सचिव

याशिवाय, व्यवस्थापकीय संचालक महिला आर्थिक विकास महामंडळ आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जिवन्नोनती मिशन हे निमंत्रित सदस्य म्हणून असतील.

राज्यस्तरीय समितीची कार्यकक्षा :-

- १) राज्य एजन्सीच्या खरेदीपूर्व तयारीबाबत खातरजमा करणे तसेच राज्य एजन्सीच्या कृती आराखड्यास मान्यता देणे.
- २) योजना प्रभावीपणे राबविण्यासाठी संबंधित विविध विभागांशी योग्य समन्वयन करणे व आवश्यक त्या सूचना देणे.
- ३) योजनेचा आढावा घेणे, गौण वनोपज गोळा करणाऱ्यांना वेळेवर मोबदला मिळण्याबाबत खात्री करणे.
- ४) साठविलेल्या मालाचे तसेच मालाच्या खरेदी-विक्रीचे नियतकालिक पुनरावलोकन करणे तसेच उत्कृष्ट विपणन करण्याबाबत प्रयत्न करणे.
- ५) आदिवासींच्या कल्याणाकरिता राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांची एककेंद्राभिमुखता (convergence) करून त्याद्वारे आदिवासींचे कल्याण व विकास साधणेबाबत सातत्य ठेवणे.
- ६) राज्यस्तरीय समितीची वर्षातून ३ वेळा बैठक आयोजित करण्यात यावी. परंतु व्यवस्थापकीय संचालक तथा सदस्य सचिव, राज्यस्तरीय यांनी या योजनेची अदयावत माहिती समितीच्या सदस्यांना पाठवावी.

जिल्हास्तरीय समिती (DLCMC) :-

१) संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी	-	अध्यक्ष
२) संबंधित जिल्ह्याचे स्थानिक खासदार	-	सदस्य
३) संबंधित स्थानिक विधानसभा सदस्य	-	सदस्य
४) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, संबंधित जिल्हा परिषद	-	सदस्य .
५) जिल्हा वन अधिकारी	-	सदस्य

६) संबंधित जिल्ह्याचे प्रकल्प अधिकारी (एकात्मिक विकास)	-	सदस्य
७) संबंधित जिल्ह्याचे सहायक नियंत्रक, वैध मापन शास्त्र
अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग	-	सदस्य
८) संबंधित जिल्ह्यात आदिवासींच्या कल्याणाकरिता कार्यरत
असलेल्या प्रसिध्द अशासकीय संस्था (NGO)	-	सदस्य
९) संबंधित प्रादेशिक व्यवस्थापक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी
आदिवासी विकास महामंडळ.	-	सदस्य सचिव

याशिवाय, महिला आर्थिक विकास महामंडळ आणि महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जिवन्नोनती मिशन यांचे जिल्हास्तरीय प्रतिनिधी हे निमंत्रित सदस्य म्हणून असतील.

जिल्हास्तरीय समितीच्या कार्यकक्षा:-

गौण वनोपज गोळा करणाऱ्यांना किमान आधारभूत किंमत मिळण्यासाठी व्यावसायिक व पारदर्शी पध्दतीने प्रभावी अंमलबजावणी करणे.

- १) या योजनेसाठी जिल्ह्यातील खरेदी केंद्राची तसेच माल साठवणूकीकरिता सुयोग्य जागेची निवड करून त्यांना अंतिम स्वरूप देणे आणि यासंदर्भातील प्रस्ताव राज्यस्तरीय खरेदी एजन्सीकडे सादर करणे.
- २) खरेदी एजन्सीची खरेदी करण्यासंदर्भातील पूर्व तयारीची खात्री करणे.
- ३) दरमहा या योजनेचा आढावा घेणे व गौण वनोपज गोळा करणाऱ्यांना वेळेवर मोबदला मिळण्याबाबत खात्री करणे.
- ४) साठविलेल्या मालाचा तसेच मालाच्या विल्हेवाटीबाबत आढावा घेणे.
- ५) योजनेसंदर्भात लोकांमध्ये जागृती निर्माण करण्याकरिता आवश्यक कार्यवाही करणे.
- ६) योजनेच्या अनुषंगाने निर्माण होणाऱ्या समस्यांचे निराकरण करणे.

३) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक यांनी सदर योजनेमध्ये कन्व्हर्जन्स पध्दतीने महिला आर्थिक विकास महामंडळ, उमेद, वन विभाग, कृषी विभाग व ट्रायफेड इत्यादींच्या मदतीने गौण वनोपज खरेदी, प्राथमिक व द्वितीय प्रक्रीया, ब्रँडिंग व विक्री याबाबतचे नियोजन करावे. महिला आर्थिक विकास महामंडळ व उमेद यांनी निकष निश्चित करून गांव पातळीवरील स्वयंसहायता बचत गटांची (SHGs) निवड करावी व गौण वनोपज खरेदी करण्याचे काम त्यांच्यावर सोपवावे. याशिवाय गौणवनोपज खरेदी ही आदिवासी विविध कार्यकारी संस्था, ग्रामसभा किंवा त्यांच्या संस्था, संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीमार्फत (JFMC) सुध्दा करता येईल. तसेच या संस्थांचे मॅपिंग करण्यासाठी आदिवासी विकास महामंडळाने सर्व संबंधित संस्थांची बैठक घेवून बचतगट निवड, प्रशिक्षण खरेदी-साठवणूक-प्रक्रिया-विक्री याबाबतचे नियोजन करावे.

४) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक यांनी आदिवासी वनोपज विक्रेत्यांना मोबदला खरेदी केंद्रावरच देण्यासाठी संगणक प्रणाली तयार करून घ्यावी तसेच वन गौणउपजची लागवड विशेषतः आयुर्वेदिक औषधी वनस्पती लागवडीसाठी विविध विभागाच्या योजनेच्या माध्यमातून शेतक-यांना प्रोत्साहित करावे.

५) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक यांनी राज्यस्तरीय समन्वयन व संनियंत्रण समितीच्या बैठकांच्या आयोजनासाठी समन्वयन करून समितीने दिलेल्या सुचनांची अंमलबजावणी करावी तसेच जिल्हास्तरीय समन्वयन व संनियंत्रण समितीच्या बैठका नियमित होऊन या योजनेच्या कार्यन्वयनाचे सुद्धा समन्वयन करावे. तसेच किमान आधारभूत किंमतीद्वारे गौण वनोपजच्या विपणन योजनेचा मासिक अहवाल राज्य शासन व केंद्र शासनास सादर करावा.

६) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक यांनी सदर योजनेची अंमलबजावणी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार करून केंद्र व राज्य शासनाकडून या योजनेतर्गत प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या विनियोगाचे लेखे केंद्र शासन व राज्य शासनास सादर करावेत.

७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१७१२१११५२७२११०२४ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(ल.गो. ढोके)

उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव
- ३) मा. मंत्री(सर्व) यांचे खाजगी सचिव
- ४) मा. राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
- ५) मा. विरोधी पक्ष नेते, विधानसभा / परिषद, विधानभवन
- ६) सर्व मा. संसद सदस्य
- ७) सर्व मा. विधानमंडळ सदस्य
- ८) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
- ९) सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

- १०) सचिव (वने), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ११) सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १२) आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक
- १३) आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था., पुणे
- १४) सर्व अपर आयुक्त, आदिवासी विकास विभाग
- १५) सर्व जिल्हाधिकारी.
- १६) संचालक, पणन, पुणे
- १७) विभागीय व्यवस्थापक, ट्रायफेड, नवी मुंबई.
- १८) व्यवस्थापकीय संचालक, महिला आर्थिक विकास महामंडळ
- १९) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, उमेद
- २०) नियंत्रक, वैध मापन शास्त्र, मुंबई.
- २१) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक.
- २२) संबंधित मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.
- २३) जिल्हा वन अधिकारी
- २४) संबंधित जिल्ह्याचे प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक विकास, आदिवासी विकास.
- २५) संबंधित जिल्ह्याचे सहायक नियंत्रक, वैध मापन शास्त्र,
- २६) संबंधित प्रादेशिक व्यवस्थापक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक.
- २७) वित्त विभाग (व्यय-१४), मंत्रालय, मुंबई.
- २८) निवडनस्ती, कार्यासन-३, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.